

CESTY K VELIKONOČNÍMU TAJEMSTVÍ

Ludvík Dřimal

Cesta k velikonočnímu tajemství úzce souvisí se dvěma oblastmi v celkovém poslání církve: s evangelizací a křesťanskou iniciací. Oběma oblastem, které jako takové přesahují rámec katecheze, chceme v tomto ročníku *Cest katecheze* věnovat náležitou pozornost, podobně jako jim věnuje pozornost a péči celá církev. V tomto příspěvku se pokusíme vysvětlit, jaké místo a účel „uvnitř“ obou oblastí má katecheze a proč je vhodné, či dokonce žádoucí odlišovat její úlohu, možnosti a limity v různých etapách evangelizace.

Úvod

Účelem katecheze je doprovázet člověka na jeho cestě víry. Z toho vyplývá, že je určena tomu, kdo se již pro Ježíše Krista alespoň počátečním způsobem rozhodl a stojí o pomoc v hlubším poznávání jeho osoby a poselství, jakož i toho, jak obojí utváří jeho život.¹ V praxi se nicméně setkáváme s tím, že u většiny (hlavně mladých) lidí, které máme připravit ke slavení svátosti, nebo dospělých, kteří přijdou o některou svátost požádat, není toto vědomí víry jako osobního vztahu k Ježíši Kristu vůbec rozvinuto. Někteří ani dosud nepřišli s církví do přímého styku. Jejich zájem o křesťanské obřady, které jsou v našem prostředí přece jen kulturně blízké, nemusí být pouze projevem touhy prožít slavnostní chvíle v krásném posvátném prostoru nebo snahy vyhovět očekávání příbuzných. Můžeme jej chápat také jako neuvědomělé a pochopitelné hledání čehosi zásadního a důležitého, s čím chce mít člověk v těchto výjimečných situacích kontakt.²

Myslím, že každý, kdo působí v katechetické službě, zná nepřijemný pocit bezradnosti z obdobných situací. Vynoří se obvykle otázka typu: jak vůbec mám s takovými lidmi komunikovat? Kde si uvnitř cítíme, že by nebylo vhodné počínat si tak, jak jsme byli zvyklí (v minulosti a v některých regionech ještě nedávno), protože jsme mohli předpokládat autentickou víru: tehdy šlo vlastně spíše o aktualizaci či prohloubení jejího obsahu, o zkontrolování a případnou „korekturu“ náboženské praxe dotýčných zájemců.

Pozorného a přemýšlivého katechetu mohou zaměstnávat i otázky další, např.: do jaké míry, či zda vůbec mně můj partner(ři) v katechetickém rozhovoru rozumí, přestože (nebo právě protože) takřka vůbec nemluví, zato ale (ne)pravidelně a horlivě přitakává?

Kde najít přiměřený slovník a metodu, máme-li s dnešními adolescenty a dospělými mluvit o víře? Lze je vytvářet? A pokud ano, podle jakých kritérií?

Máme pokračovat v dosavadním plánování a realizaci přípravy a udělování svátostí jako tradičně vžitým úkolu katecheze (sakramentalizace) i přes kompromisy a špatné svědomí? Jak se postavit k návrhu některých, aby se formulovaly a důsledně dodržovaly rozhodné požadavky na žadatele o slavení svátostí? Nebylo by nakonec nejlepším řešením přípravu nekomplikovat a zájemce k svátosti prostě nejkratší cestou „dovést“ s tím, že nemá být o svátostnou milost ochuzen a že ta si s ním už nějak „poradí“?

Zdá se, že ani bagatelizace, ani hledání jednotného (a spíše radikálního) řešení, které by možná i někoho z kněží a katechetů uspokojilo, nepomůže lidem k hodnotnému křesťanskému životu. V této složité situaci může katecheze obstát jen tehdy, je-li odpovídajícím způsobem včleněna do něčeho širšího a vnímána jako jeho součást. Tím širším a důležitějším než ona sama je celkový proces evangelizace.

Stále aktuálnější exhorta Evangelii nuntiandi

Jako východisko nám poslouží plody práce synody biskupů o evangelizaci pod vedením papeže Pavla VI., který je následně vyjádřil v exhortě Hlásání evangelia (*Evangelii nuntiandi*).³

Čím je tato exhorta důležitá pro nás? Zdá se, že Pavel VI.:

- připomněl původní pořadí činností v celku poslání, které dostali apoštolové od Krista (1. jít k lidem, 2. hlásat evangelium, 3. slavit svátosti) – pořadí, jehož respektování je důležité pro každou dobu;

- rozšířil obsah pojmu evangelizace (jde o hlásání uskutečňované svědectvím evangelium, resp. dosvědčováním radostné zvěsti, a sice prostřednictvím všeho, co církev říká, a ještě více toho, jak jedná a čím je) a zdůraznil, že přednostními „adresáty“ takové evangelizace jsme my sami! **Máme-li totiž být autentické evangelizace vůbec schopni, nezbytně potřebujeme zažít dosvědčováním radostné a vlastně nejdůležitější zprávy nejdříve takřka „na vlastní kůži“ či „ve svých vlastních řadách“;** nejdřív my sami máme stále znovu sly-

šet i prožívat veliké věci, které pro nás a na nás Bůh vykonal a koná.⁴ Evangelizací je tedy chápáno hlásání Kristova poselství svědectvím vlastního života i slova, které nabývá svého typického rázu a zvláštní účinnosti tím, že (a do jaké míry) je uskutečňováno vším, co tvoří každodenní život. Neděje se proto jen a snad hlavně ve formě našich organizovaných aktivit (ať už ve farnosti, ve škole či na náměstí), ale všude tam, kde my křesťané žijeme spolu s druhými lidmi tzv. všední život.

- vysvětlil postupný proces „stávání se křesťanem“ i „zrání křesťanského bytí“. Pro nás z toho vyplývá, že kromě vědomého svědectví, kdekoliv se zrovna nacházíme, je v našich katechetických iniciativách zapotřebí mít na zřeteli a zohledňovat základní prvky obou procesů.

Prvky evangelizace⁵

Papež Pavel VI. rozlišuje v procesu evangelizace šest prvků:

1. Svědectví života neboli svědectví beze slov

Je přinejmenším pozoruhodné, že papež klade tento druh svědectví na první místo. Vysvětluje, že se děje tehdy a tam, kde křesťan nebo skupina křesťanů projevují vůči druhým pocho-

DOC. DR. LUDVÍK
DŘÍMAL, TH.D.
Studoval postgraduálně na Papežské salesiánské univerzitě v Římě. Studium ukončil doktorátem v oboru pastorální teologie se specializací katechetika. Po habilitaci a jmenování docentem přednáší katechetiku a náboženskou pedagogiku na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

pení, jednají s nimi vlídně, přijímají je takové, jací jsou, sdílejí s nimi jejich život a osudy a spolu s nimi usilují o všechno, co je šlechetné a dobré. To se týká zvláštním způsobem hodnot, které přesahují jiné, běžné hodnoty. Přitom z nich prostým a ohleduplným způsobem vyznačuje jejich naděje v něco, co není vidět a co si lidé neodvažují ani představit. Takový postoj blízkosti, účasti a solidarity je již sám o sobě skutečnou a dokonce základní(!), byť první složkou evangelizace (evangelizačním činem), nikoliv tedy tzv. preevangelizací, po níž by „vlastní“ evangelizace teprve následovala;⁶ spíše naopak – to „vlastní“ začíná svědectvím takového způsobu života.

2. Svědectví slova

Svědectví beze slov nestačí samo o sobě. Radostnou zvěst sdělovanou svědectvím života je dříve či později třeba vyjádřit výslovným svědectvím o Ježíši Kristu. „Dříve či později“ znamená, že svědectví života může být někdy i po delší dobu jedinou formou evangelizace, přiměřenou vzhledem k dané situaci a podmínkám. Přesto se nejedná o pouhou „předběžnou“ evangelizaci a naopak při svědectví verbálním způsobem nejde o „vlastní“ formu evangelizace. Hlásání slova života totiž zaujímá v evangelizaci takové místo, že se často stává jejím synonymem, zatímco ve skutečnosti je pouze jednou z jejích složek.⁷

Tyto dva druhy hlásání a svědectví tvoří v celkovém evangelizačním procesu etapu označovanou jako první hlásání či první evangelizace.

3. Přilnutí k poselství (srdcem)

První hlásání vede v ideálním případě k počáteční opravdové konverzi, čili k prvnímu osobnímu svobodnému rozhodnutí pro nový způsob života. Pavel VI. mluví v této souvislosti o tzv. přilnutí a rozhodnutí. Toto přilnutí má vnitřní ráz. Nestačí pouhé přilnutí k pravdám, s nimiž se člověk seznámil či seznamuje. Rozhodující je přilnutí k osobě Ježíše Krista a přijetí nového způsobu života, které On v evangelii předkládá.

4. Vstup do společenství

Takové přilnutí a rozhodnutí nabývá konkrétní podoby vstupem do společenství věřících, které již samo o sobě je znamením změny a nového života: do církve jako viditelné svátosti spásy. Společenství věřících bývá zakoušeno nejdříve v malé skupině, která si nicméně uvědomuje své sepětí s větším společenstvím všech těch, kteří věří a žijí jako křesťané.

5. Přijetí znamení

Vstup a život ve společenství jsou doprovázeny slavením víry, a to zejména prostřednictvím znamení. V nich se symbolickým jednáním zpřítomňuje dialog Boha s člověkem a zpečetuje proměna, kterou Bůh s člověkem učinil a činí.

6. Účast na apoštolátu

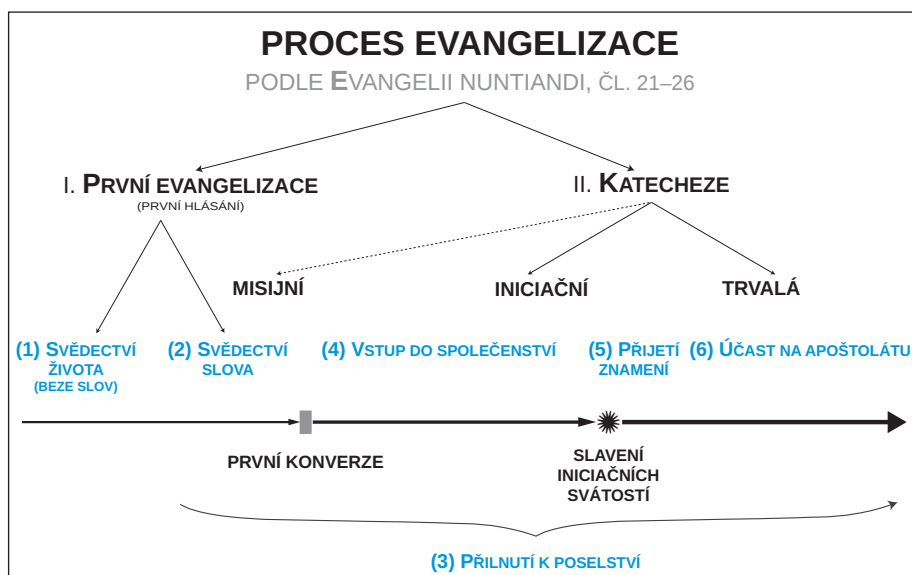
Autentičnost přijetí evangelia spatřuje Pavel VI. v ohotě a touze člověka hlásat a svědčit evangelium dalším, aby i oni poznali a měli účast na bohatství, které on dostal (také od druhých). Jedno se nedá oddělit od druhého. Kroky naznačené papežem tvoří jakoby „kruh“, v němž se rozvíjí proces „stávání se“ a „bytí křesťanem“.⁸

Výraz „první hlásání“ označuje různé formy vyjádření křesťanské víry, které v určitých kontextech podporují a umožňují první kroky víry lidí, kteří (v různých okolnostech a z různých motivů) se vůči křesťanské víře jeví jako nezúčastnění či vzdálení.⁹ Svědectví o Ježíši Kristu a jeho radostné zvěsti příslušným způsobem života i slovem je našim nezbytným příspěvkem k tomu, aby se člověk mohl s pomocí Boží milosti daru víry (znovu)otevřít a dospět ke skutečnému obrácení neboli k víře ve smyslu své svobodné odpovědi Bohu. Teprve na tento základ navazuje etapa katecheze, protože jejím účelem v rámci evangelizace je „být oním obdobím růstu a zrání, v němž křesťan poté, co vírou přijal Ježíše Krista jako svého Pána a přilnul k němu upřímným obrácením srdce, usiluje poznat lépe tohoto Krista, jemuž se oddal...“¹⁰

Vztah mezi první evangelizací a katechezí

Popsané prvky evangelizace mají zásadní důležitost. Žádný z nich by neměl být podceňován, či dokonce ignorován. Na obrázku č. 1 je naznačena vzájemná souvislost mezi nimi a mezi oběma svébytnými etapami evangelizačního procesu: první evangelizace (nazývaná také první hlásání) a katecheze.

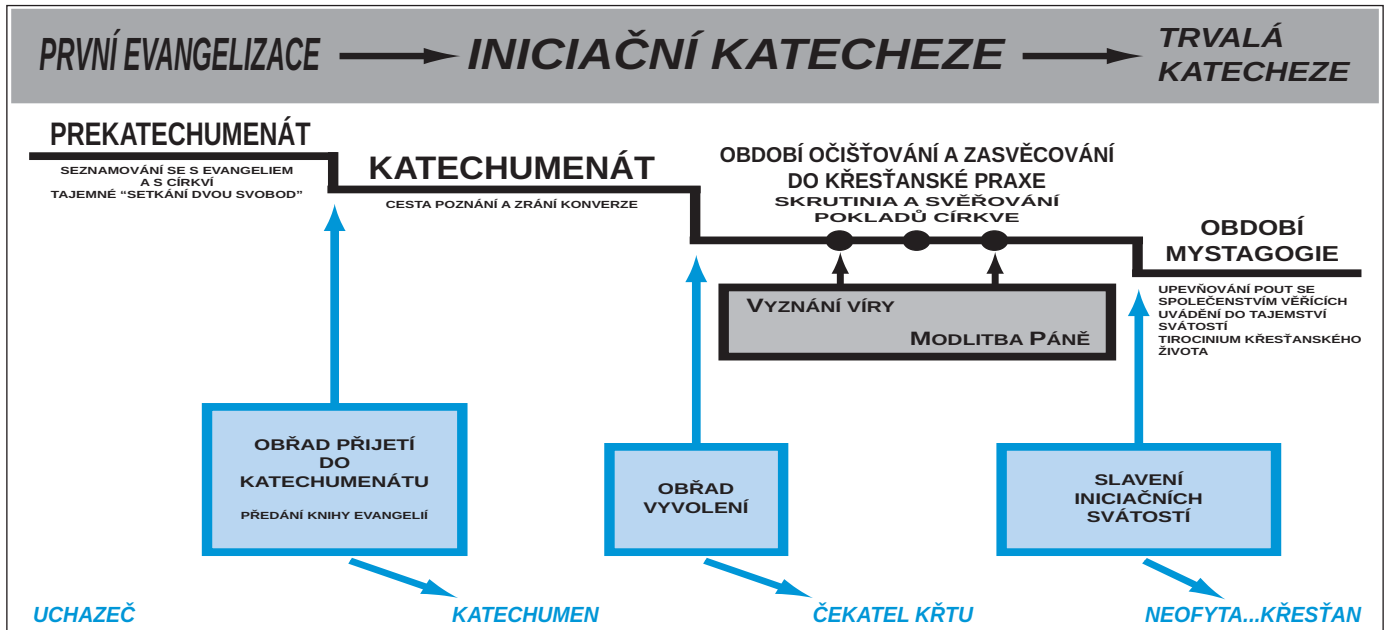
V praxi se často stává, že katecheze na sebe musí brát úkol prvního hlásání (srov. s poznámkami a otázkami v úvodu tohoto článku). V této souvislosti je označována za „misijní“ (viz s. 24 a 25).

Obr. 1

Křesťanská iniciace a katecheze

Křesťanskou iniciací chápeme „cestu, během níž obrácený člověk s pomocí společenství věřících dorůstá do plné křesťanské identity a je přijat do společenství církve působením Ducha Svatého prostřednictvím iniciačních svátostí.“¹¹ Obr. 2 znázorňuje jednotlivé etapy křesťanské iniciace, jak probíhají u zájemců o život v církvi a přijetí iniciačních svátostí. Je významné, že od sedmdesátých let 20. stol. církev žádá, aby se katecheze inspirovala katechumenátem i při katechetické práci s těmi, kteří byli pokřtěni, avšak jejich víra teprve začíná nabývat charakter osobního vztahu k Bohu nebo dochází k jejímu prohlubování. To se týká i dětí, které se připravují k prvnímu svatému přijímání, mladých lidí žádajících o svátost bířmování, ale i dospělých, kteří nebyli ve víře vychovávaní.¹²

Obr. 2

Připomeňme si, v jakém kontextu a jaké místo zaujímala katecheze v rámci starověkého katechumenátu. Člověk, u něhož došlo k tzv. počátečnímu obrácení, byl v prvních staletích (na vlastní žádost) přijat do tzv. katechumenátu. Přijetí bylo slaveno liturgickým obřadem (uchazeč byl označen křížem, znamením díla spásy Ježíše Krista). Teprve potom byla zahájena etapa katecheze, chápána a uskutečňovaná jako formace katechumenovy víry, takřka jako jakási učební doba, během níž se dotyčný stával Ježíšovým učedníkem. Tuto etapu lze ještě podrobněji rozčlenit na údobí iniciační katecheze, konané v období vlastního katechumenátu a uvádění do křesťanské praxe, a na údobí následující po slavení iniciačních svátostí, kdy katecheze měla mystagogický ráz (zejména v navazujícím padesátidenním období Velikonoc) a posléze doprovázela nového křesťana v celém dalším životě z víry (trvalá katecheze) – viz schéma na obr. 1 i 2.

Zohlednění těchto fází či etap s jejich specifickostí nám může posloužit k vyjasnění, v čem spočívají a čím se liší možnosti, ale i limity jednotlivých oblastí naší působnosti. Proto budeme v jednotlivých číslech tohoto ročníku revue *Cesty katecheze* věnovat pozornost právě porozumění zvláštnostem každé etapy.

Závěr

Hlavní téma letošního ročníku naší revue „Cesty k velikonočnímu tajemství“ zaměřuje naši pozornost k podstatnému. Již jedna z výrazných osobností katechetického hnutí, J. A. Jungmann (1889–1976), byl přesvědčen, že katecheze potřebuje zřetelný střed, z něhož celá víra roste a který jí sjednocuje. Tímto středem je Ježíš Kristus a jeho vykupitelské dílo, které je vrcholem Božího plánu spásy.¹³ Potvrzení Jungmannova přesvědčení nalézáme jak v učení magisteria světové církve, tak i v současném katechetickém dokumentu francouzských biskupů: „událost smrti a zmrtnýchvstání Ježíše Krista tvoří samotný střed katecheze. Touto událostí se vstupuje do Kristova velikonočního tajemství, které pevně utváří křesťanskou identitu každého věřícího... Jeho život má být jím zcela prostoupen a stát se znamením pro dnešní svět.“¹⁴

Summary: The Ways to The Easter Mystery

The catechesis is in the period after The Second Vatican Council comprehended as one of phases of the evangelization process. Author of this article focuses on catechesis from this point of view. He explains the diversity and relation between the first evangelization (proclamation) and the catechesis. The catechesis is also in the service of Christian initiation. Author devotes the attention partly to initiatory catechesis and partly mystagogical catechesis and later on he mentions catechesis as the permanent education of the christian faith.

Poznámky:

- 1 Srov. JAN PAVEL II. *Catechesi Tradendae* (dále zkratka CT), čl. 20.
- 2 Srov. OPATRŇÝ, A. Hlásat evangelium a ne oblafnout. *Katolický týdeník*, 2009, č. 8, s. 4.
- 3 Český překlad exhorty byl publikován již na začátku 90. let (např. Zvon, 1990), avšak její poselství nebylo dostatečně reflektováno a myšlenky a zásady v ní formulované se nedostaly do širšího povědomí obnovující se pastorační praxe.
- 4 Srov. PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi* (dále EN), čl. 15.
- 5 Evangelizaci jako proces s jednotlivými prvky komentují významní evropské katechetici, mezi nimi např. K.-H. SCHMITT. *Die Katechese: Eine Etappe der Evangelisierung. LebKat*, 1986, č. 1, s. 4–10, z jehož článku přebírám schéma a několik myšlenek.
- 6 Můžeme si též všimnout, že Pavel VI. nepodporuje výraz „preevangelizace“, který se objevoval v předchozích církevních dokumentech. Vysvětluje, že to, co bylo tímto výrazem označováno, jsou již určité formy hlásání evangelia. Tzv. preevangelizace je ve skutečnosti již autentickou evangelizací, třebaže jen v počátečním a dosud neúplném stupni – viz EN čl. 21 a zejm. 51.
- 7 Viz EN čl. 22.
- 8 Srov. WANKE, J. *Obtíže a šance církve v dnešním světě*, s. 82.
- 9 Srov. FOSSION, A. *Proposta della fede e primo annuncio. Catechesi*, 2008–2009, č. 4, s. 30–31.
- 10 CT, čl. 20.
- 11 DRÍMAL, L. Křesťanská iniciace a katecheze. In *Křesťanská iniciace. Sborník třetí vědecké katechetické konference*. Praha : Halama, 2009, s. 11–19; zde s. 14.
- 12 Srov. EN čl. 44; CT čl. 44.
- 13 JUNGSMANN, J. A. *Die Frohbotschaft und unsere Verkündigung*. Regensburg : Pustet, 1936.
- 14 Viz KKC, čl. 1085; FRANCOUZSKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE. *O směřování katecheze v dnešní době*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 22; 37–38.